

De Nieuwe school van Ph. Kohnstamm: een nieuw schoolconcept op daltonbasis (boekbespreking)

Daltonplan Educational Research & Development

Luuck J.M. Sanders

In 1925 verschijnt het boek *De nieuwe school* van Ph. Kohnstamm. Het boek verschijnt een jaar na het zijn bekend geworden rapport *De Toekomst van ons volksonderwijs* met als ondertitel *Scholen met lossere klassenverband* (L. Bigot, P.A. Diels en Ph. Kohnstamm, 1924). Hier adviseert hij na een studiereis naar Engeland om het Nederlandse schoolstelsel te ontwikkelen volgens de dalton-uitgangspunten.

In *De nieuwe school* ontvouwt hij zijn ideeën over zijn ideale school. Het boek is interessant omdat daltonplan model staat voor de nieuwe school en hij dalton plaatst in een breder schoolconcept naar Amerikaans voorbeeld. Verder zien we dat Kohnstamm een vooruitziende blik had. Veel van zijn ideeën zijn werkelijkheid geworden, soms decennia later.

De toon die Kohnstamm in zijn inleiding aanslaat is aanvankelijk verzoenend van aard. De nieuwe school moet geen keuzes maken tussen intellect of karaktervorming, klassikaal of individueel onderwijs, tucht of vrijheid, parate kennis of vorming voor het leven, etc. Dat zijn strijdleuzen die hun waarde hebben gehad. De nieuwe school moet niet in tegenstellingen blijven hangen, ‘maar het nieuwe zoeken in de verzoening van ieder op zichzelf genomen, gerechtvaardigde eischen’. Een gematigde toon, zeker als we bedenken dat hij in een jaar eerder in *De toekomst van ons volksonderwijs* schreef: ‘Hervormingen van ons schoolstelsel over de gehele lijn naar de bedoelde beginselen (van dalton), moeten daarom worden beschouwd als een urgente en bij uitstek belangrijke taak’.

Ondertussen maakt hij wel duidelijk welke bezwaren hij heeft tegen de oude school. Hij noemt de eenzijdig intellectualistische richting en de verering van onbruikbare kennis, het gebrek aan gemeenschapszin in de school, het gebrek aan vrijheid (omdat het onderwijs dresseert) en de uniforme klassikale aanpak.

De studiereis naar Engeland ligt nog vers in het geheugen. Als Kohnstamm zijn nieuwe school uit de doeken doet, beschrijft hij in wezen de daltonschool. Vooral de school van Lynch, directeur van de West Green School in Londen staat model voor de nieuwe school. Ook haalt hij enkele daltonexperimenten uit ons land aan. Kenmerkend voor de nieuwe school is dat deze niet meer gebonden is aan een rigide klassenstelsel.

Maar het blijft niet bij daltonplan alleen. Voor Kohnstamm is het Amerikaanse ‘work-study-play-plan een aantrekkelijk concept. In deze opzet is er een verbinding tussen de school en de vrije jeugdvorming. We moeten dan denken aan buitenschoolse activiteiten als clubs, sport, spel en voorzieningen als een bibliotheek. De ‘technische’ opvoeding kent de vorming van het intellect (zeg onderwijs) en de aandacht voor lichamelijke geoefendheid met inbegrip der manuele vaardigheid. Aan deze aspecten wordt ongeveer evenveel tijd en zorg besteed. Werken en speelplaatsen vormen een geïntegreerd deel van het onderwijs en van het schoolgebouw. Als we Kohnstamm lezen, krijgen we de indruk dat het om een veelvoorkomende praktijk gaat. Niet duidelijk wordt op welke schaal dit concept op dat moment in Amerika bestaat.

Kohnstamm spreekt van een nieuwe synthese tussen het tweede en derde milieu van de opvoeding. Elk schoolgebouw wordt een centrum van vrije jeugdarbeid. Het heeft verrassend veel van de huidige 'brede school' waar ook dergelijke verbindingen worden gemaakt.

In zijn boek geeft hij een beschrijving van de lagere school. Deze zal in een losser klassenverband georganiseerd moeten worden. Het 'lossere' betekent dat het strikte klassenverband plaats maakt voor een individuelere benadering. Een leerling zit dan bijvoorbeeld voor wiskunde in klas 3 en voor Nederlands in klas 4 en maakt ook deel uit van een basisklas. Volgens hem moet de volksoepvoeding op jonge leeftijd beginnen. Hij denkt aan een voorbereidende school tot 8 jaar, gevolgd door een zesjarige lagere school. De vrijblijvendheid voor de bewaarschool of kleuterschool vindt hij maar niks. Eerder naar school dus, maar ook daarna langer volksonderwijs voor iedereen. Het vervolgonderwijs moet een verbinding aangaan met het beroepenveld en het arbeidsproces. Kohnstamm maakt zich sterk voor partiële leerplicht tot ongeveer 18 jaar (volledige leerplicht acht hij onbetaalbaar...). Zoals we weten kwam die verlenging van leerplicht, deels volledig en deels partieel. De aansluiting en de keuze voor het vervolgonderwijs moet niet gebaseerd zijn op alleen 'knapheid', maar op basis van degelijk psychologisch onderzoek. Tegenwoordig kennen we het onderwijskundig rapport.

De nieuwe school is nieuw voor Nederland. Voor Kohnstamm ontstaan de contouren voor de nieuwe school door een samengaan van het work-study-play stelsel en een volledige daltonschool. Op deze school wordt rekening gehouden met leeftijd, aanleg, voorkeur en vooropleiding. Leerlingen maken deel uit van schoolorganisatie 'in grooten stijl'. Niet de klas is de geestelijke eenheid, maar de school.

Op weg naar de nieuwe school zal het onderwijs moeten experimenteren met 'losser klassenverband'. Om te beginnen met daltoniseren per klas, dat hij 'subdalton' noemt. Daarna volgt de invoering van vaklokalen en vakleerkrachten. Zuiver klassikaal onderwijs wordt vervangen door een synthese van individueel en klassikaal onderwijs. Nieuw is het idee om jaarklassen te vervangen door halfjaarlijkse klassen of zelfs drie of vier klassen per jaar. Het kind behoort primair tot de school, secundair tot de klas, aldus Kohnstamm.

De onderwijzer in de nieuwe school vervult een andere rol dan in de oude school. De relatie tussen de leerling en de leerkracht vertoont veel overeenkomst met de opvattingen en de sfeertekeningen van Parkhurst. Kohnstamm maakt zich sterk voor een goed onderlegde onderwijzer die kennis heeft van het kind en van het vak of de vakken die hij als vakleraar onderwijst. Als het werk van de onderwijzer zich differentieert, kan de studie zich verdiepen, betoogt hij. Voor leraren die lesgeven aan jongere leerlingen moet de lerarenopleiding zich richten op pedagogiek en psychologie. Na de lerarenopleiding moeten leraren zich verder bekwamen in hen vak op universitair niveau. Hij vindt het nodig dat de leerkracht hulpkrachten krijgt in de klas, onze onderwijsassistenten dus. Die beroepsgroep bestond toen nog niet. Hij heeft bepaalde goedopgeleide hulptroepen op het oog: meisjes die het gymnasium hebben gedaan en die verder geen vervolg aan hun studie geven.

Kohnstamm beseft dat zijn nieuwe school er niet zomaar is. Hij ziet ook dat er weerstand bestaat tegen de daltonprincipes en zijn nieuwe school. In deze tijd van daltonexperimenten was niet iedereen in ons land enthousiast. In zijn boek maakt Kohnstamm melding van een brochure van de Bond van Nederlands onderwijs ter bestrijding van de daltongedachte (afdeling Amsterdam). Men vindt dat de daltonschool vergelijkbaar is met een schriftelijke cursus. Kohnstamm verwacht overigens niet dat de nieuwe school er binnen 25 jaar zal zijn,

wel dat er ontwikkeling in die richting zullen zijn en daar heeft hij voor een deel gelijk in gehad.

Het totaalconcept van de nieuwe school is nooit gerealiseerd. In die zin blijft het nieuw. Kohnstamm was een man met visie. Hij koos voor het oorspronkelijke daltonplan als organisatie voor de nieuwe school die hij plaatst in een bredere context van binnen- en buitenschoolse opvoeding. Elementen van zijn nieuwe school zijn herkenbaar in het onderwijs van vandaag.

De Nieuwe school is uit de serie Studies over opvoeding en onderwijs, No 16. P Noordhoff Groningen